

ВІСТІ УКРАЇНСЬКОГО НАУКОВОГО ІНСТИТУТУ В БЕРЛІНІ

Berlin C 2, Breite Straße 36, Ausgang 5, Telefon: 51 1214

Виходять щомісячно під редакцією д-ра Зенона Кузелі.

Річник VI. № I (36)

Берлін, дня 31 січня 1938.

НІМЕЦЬКЕ ВИСОКЕ ШКІЛЬНИЦТВО В 1937-ОМУ РОЦІ

(ВУНІ) Останні роки принесли великий розріст і значне поширення німецьких високих шкіл. До давніших типів високого шкільництва прибули нові, а крім цього чимало високих шкіл, що давніше не мали подібних управлень як університети, здобули повні права, особливо важне право уділкування дипломів. Зокрема сильно зросло число фахових високих шкіл, що за останній час набрали особливо важного значіння й гуртують чимраз більше студентства.

Найважливіше місце між високими школами займають усе ще університети, на які процентово припадає найбільше число студіючої молоді. Німеччина має тепер 23 університети, а саме в отих містах: Берлін, Бонн, Бреслав, Вірцбург, Гайдельберг, Галле, Гамбург, Геттінген, Гіссен, Грайфсвальд, Ерланген, Єна, Кельн, Кенігсберг, Кіль, Ляйпціг, Марбург, Мінстер, Мінхен, Рашток, Фрайбург і Франкфурт н.М.

Технічні високі школи, числом 10, знаходяться в таких містах: Аахен, Берлін-Шарльоттенбург, Бравншвайг, Бреслав, Ганновер, Дармштадт, Дрезден, Карльсруе, Мінхен і Штутгарт.

Інші високі фахові школи з правом уділювання дипломів злучено в останніх часах з університетами або техніками, залишаючи їх на старих місцях. Напр. Лісова висока школа в Тарандті прилучена до Технічної Високої Школи в Дрездені, Висока Школа Сільсько-господарська й Броварська в Ваєнстефані, що входить у склад Технічної Високої Школи в Мінхені і т.д. - разом 27 розкинутих по всій Німеччині. Окремою групою виділяються такі школи як зв'язані з Університетом Висока Школа для вивчення закордону в Берліні і там же Висока Школа Політична, Державна Висока Школа Будівельна в Ваймарі та ще Державна Висока Школа для Техніки в Хемніці, Державна Академія Технічна в Кетен і Німецька Колоніяльна Школа в Вера. В католицьких частинах Німеччини зустрічаються духовні високі школи з назвою Академії, Філософічно-теологічної високої школи і под. Високими школами та Академіями зветься також мистецькі школи, але стоять окремо, не зв'язані з іншими науковими установами.

Поза границями німецької держави, але ще на суцільній території німецького народу гарно розвинене високе шкільництво в Австрії та в Швайцарії. В Австрії воно дуже різноманітне: три університети (Відень, Грац, Інсбрук), дві високі технічні школи (Відень, Грац), Висока Школа Ветеринарійна, Висока Школа Агрономічна та Висока Школа для Світової Торгівлі (Відень) Гірнична в Леобені і католицька богословська в Зальцбургу. В Швайцарії крім трьох університетів (Базель, Берн, Ціріх) є ще окрема німецька техніка в Ціріху і Висока Школа Торговельна в Санкт Галені.

Німецьке високе шкільництво за кордоном з часів світової війни сильно зменшилось; найважливіші школи в Данцігу, в Празі, Брні (з празьким університетом зв'язана Висока Школа Сільсько-господарська в Лібверді), далі в Ризі (приватний університет), в Дорпаті і навіть в Анкарі, тоді ж університет Тунг-Хі в Шанггаю зруйнований.

УКРАЇНСЬКО-АНГЛІЙСЬКА ТРАНСЛІТЕРАЦІЯ
Подав унів.проф.Гео В.С і м п с о н, Саскатун (Канада).

(ВУНІ). У світі, межі якого постійно звужується через удосконалення та улекшення комунікації, зростає для кожної культурної спільноти необхідність пізнати історію і культуру інших спільнот. Це можна досягти лише посередництвом мови.

Як приклад візьмим культурні спільноти, що балакають по англійськи та по українськи. Кожна з них має свою історію і власний культурний доробок; та англійська спільнота знає відносно мало про сорокміліоновий нарід, що вживає української мови як власної і творить у теперішньому світі активну культурну групу.

Цього треба дуже шкодувати: не лише тому, що розтрешене по цілім світі населення англійської мови хвалиться найрозсяглішими стосунками з іншими народами і пізнанням їх, але й тому, що у Сполучених Штатах та Канаді оселились сотні тисяч українців і цим створено нагоду до взаємного пізнання у безпосередній близькості.

Одна з труднощів, якої однак не слід перебільшувати, полягає в тім, що українці послуговуються кирилицею, яка мало звична англійському окові. А до того досі ще ніхто не створив транслітераційної системи, яку б прийняли однаково усі, що говорять по англійськи і по українськи. З цього виникає часто плутанина не лише серед мало освідомих людей, але й серед фільольогічно вишколених фахівців-слявістів. Коли авторитети не можуть між собою погодитися, то ляїкові лишається шукати власних шляхів для своїх практичних цілей.

Так Конгресова Бібліотека у Вашингтоні вживає транслітерації, про котру відважуюся твердити, що її жадний освічений українець сучасного покоління не зможе прийняти в цілості. Ще більше тривожною являється обставина, що система Конгресової Бібліотеки не покривається зі вживаною

українців більше, хоч всетаки теж не вповні.

Практична сторінка транслітерації - резюмуючи коротко - в тому, щоб задержати такі букви, які приблизно однакові в обох мовах. Там де букви виглядають зовсім инакше, доводиться шукати заміни, по можливості обґрунтованої історично.

Українська мова - це жива, динамічна мова, що розвивається і відбиває прагнення діяльної суспільности, котра саме знаходиться в стадії культурної експанзії. Тому дуже важно при транслітерації не виходити із згори занадто пуристичних заложень і не чіплятися за минулі правописні, сьогодні вже застарілі системи.

Слідуюча схема опрацьована після дбайливої роботи в порозумінні з говорячими по англійськи українцями з Канади та Сполучених Штатів; опрацьовано її в тій надії, що вона може буде загально прийнята, так що поволі лад і однотайність заступлять тепер пануючу плутанину. Витворено цю транслітерацію також і з бажанням, щоб народня спільнота англійської мови щораз глибше зацікавлювалась культурною групою, котра більш ніж у тричі переважає своїм числом населення Канади.

Проект англійської транскрипції українських букв:

Укр.букви	Англ.букви.	Укр.букви	Англ.букви
а.....	а -- cart	з.....	z -- zeal
б.....	b -- book	и.....	è-- pin
в.....	v -- van	й.....	y -- day
г.....	h -- how	і.....	i -- machine
ґ.....	g -- go	ї.....	ÿi-- yeast
д.....	d -- dog	к.....	k -- kin
е.....	e -- sell	л.....	l -- lost
є.....	ÿe-- yes	м.....	m -- man

Укр. букви	Англ. букви	Укр. букви	Англ. букви.
о.....	o -- lord	ц.....	ts -- cats
п.....	p -- port	ч.....	ch -- china
р.....	r -- rim	ш.....	sh -- shine
с.....	s -- sit	щ.....	shch- fresh-cheese
т.....	t -- town	ю.....	yû -- Yukon
у.....	u -- rule	я.....	yâ -- yard
ф.....	f -- fir	ь.....	'
х.....	kh-- Lsch		

СВЯТО "ПРОСВІТИ" В "УКРАЇНСЬКИМ НАУКОВІМ ІНСТИТУТІ" В БЕРЛІНІ.

(ВУНІ) Дня 28. січня уладив Український Науковий Інститут у Берліні святочну академію зприводу 70-ліття існування й праці Товариства "Просвіта" у Львові.

Академію відкрив довшою промовою директор Інституту проф. др. М і р ч у к, після чого промовляли проф. др. К у з е л я про історію й заслуги "Просвіти", доцент інж. Р. Димінський про її економічну діяльність і абсолювент Музичної Академії, М. Л е п к и й, про працю "Просвіти" на полі музики й мистецтва.

Др. К у з е л я розпочав свою промову такими словами: "Високоповажані Пані й Панове! Року Божого 1937, квітня місяця, 23. дня, зійшлися представники всіх 54-ох українських центральних установ на спільну нараду в домі "Просвіти" у Львові й рішили під проводом сеніора д-ра Антона Горбачевського врочисто й достойно відсвяткувати 70-ліття існування й праці Дорогої Матері "Просвіти", й проголосити квилей "Просвіти" торжеством усього українського народу, а цілий 1938-ий рік роком "Просвіти", роком що мусить стати переломовим у дальшій праці. Створений для цього Ювілейний Комітет, що має скликати у цьому році всенародній просвітній конгрес і покликати до життя Фонд Національної Культури, закликає все зорганізоване українське громадянство, де воно не булоб, зеднатися для гідного відсвяткування квилею "Просвіти", щоб одностайно зазначити єдність нашої національної ідеї. Підчиняючись цьому закликові зійшлися сьогодні й ми, хоч як невелика частинка нашого громадянства, щоб віддати честь великій праці, яку для нашої культури та для нашого народу зробила Львівська "Просвіта" й задокументувати, що й наші серця на чужині бють в один, згідний такт з усіма тими непроглядними масами українського народу, що з днем 8-ого грудня 1937-ого року розпочали квилейні святкування.

І на цей всенародній ювілей "Просвіта" собі щиро заслужила. Вона перша підняла знамя національної освіти широких мас українського народу і не покидала його з рук серед найтяжчих переживань : вона з певною свідомістю зійшла в народ, щоб словом і ділом, освітою й знанням, будити його до свідомого національного життя й приеднати до спільного гурту борців за повернення давньої волі й слави: вона не заклепилася в вузьких рамках

люблячи свою працю як невідступний товариш, що більше, як певний та непохитний провідник, захоплений сильною ідеєю довести народ до побідного кінця; вона була справжньою матір'ю, що з пожертвуванням сповняла свою місію, не жалючі труду й заходу, й не отягаючися ніколи здавати частинами свою ініціативу й працю другим установам для успішнішого переведення справи.

Так "Просвіта" - це справжня мати всіх українських установ і організацій і можна без звичайного ювілейного прибільшення і з чистим сумлінням сказати, що за весь час до війни не було у нас такої справи, яка не вийшла б ініціативою з кол "Просвіти" та що не було в Галичині ані одної поважнішої інституції, щоб свого повстання не завдячувала "Просвіті".

Діяльність "Просвіти", особливо за перших 45 літ її існування, така всестороння й всеобіймлива, що впрост не можна собі уявити без неї культурного розвитку українського народу, а зокрема національно-культурних і навіть політичних осягів західної України. "Просвіта" - це на протязі довгих десятиліть центр усієї національної праці й джерело всякої творчої, позитивної роботи на всіх ділянках українського національного життя. Вона була, як слушно сказав третій голова "Просвіти" Володислав Федорович, "осередком народнього життя, його серцем і головою", й довгий час одинокою справді живою й діяльною представницею національної ідеї.

Святкуючи її 70-ліття ми тим самим обходимо й ювілей відновлення нашої національної культури й мусимо мимохідь пригадати собі й головні етапи нашого національно-культурного відродження."

Після цього др. Кузеля представив історію "Просвіти" аж по сьогодні й спинившись довше над всесторонньою діяльністю Товариства закінчив свій реферат ось як: "... Наш огляд не був би повний, якби ми не згадали, що "Просвіта" весь час високо тримала всеукраїнський прапор і ніколи не відступає від ідеї української самостійности. Коли напр. в 1870 р. митрополит Йосиф Сембратович хотів помирити українців з москофілами, відповів голова "Просвіти" Лаврівський на основі ухвали виділу, що переговори взагалі аж тоді можливі, коли москофіли наперед признають самостійність 20-мільонового народу, як окремого від народу московського й польського. Так само, коли галицький виділ краєвий хотів в 1875-ому році цензурувати видання "Просвіти" взамін за 12.000 субвенції, "Просвіта" не прийняла субвенції. А коли на Україні після 1905-ого року повіяло кращим духом, ювілейне віче львівських українців, скликане "Просвітою" в честь великого гетьмана Богдана Хмельницького переслало "братам із російської України слова радості" й зогривала їх, як читаємо "щоб сшилися в хвилі, коли Росія перебудовується на нових основах, здійснити право українського народу на його свободне національне існування дорогою освітньою, економічною й політичною".

Не диво, що не лише австро-угорська Україна, але й усі українці, чи на Великій Україні, чи у далекому Харбіні, чи на еміграції, чи у заморських кольоніях завсіди високо дорожили "Просвітою" й брали її роботу на зразок для себе.

Із цього становища підходимо і ми, святкуючи сьогодні 70-ліття "Просвіти" як нашої спільної, улюбленої Матері.

УКРАЇНІКА В НІМЕЦЬКИХ ВИДАННЯХ.

В і д Р е д а к ц і ї. Наслідком збільшеного зацікавлення наших читачів німецькою українкою будемо надалі поміщувати наші огляди частіше. Передрук дозволений також у витягах, поскільки цим не порушується думка цілого огляду. Просимо надсилати нам 2 прим. часопису з передрукованими в ньому з "Вістей" матеріялами.

(ВУНІ) Про Україну пишуть в сучасній Німеччині часто: однаково публіцисти і - вчені дослідники. Не минає звичайно тижня або навіть і кількох днів, щоби не з'явилася цікава й змістовна стаття або довша замітка німецького автора з приводу якоїсь українознавчої проблеми. За кілька останніх років поширилося в Німеччині дослідження Східної Європи настільки, що сьогодні вже вираз "німецьке сходознавство" ("Дойтше Оствісеншафт") викликає мимохіть пригадку про цілий ряд відомих учених і про низку їх голосних праць. В галузі наукового дослідження Східної Європи мають в сучасній Німеччині фаховий провід передусім такі університетські осередки, як Берлін, Кенігсберг, Бреслав і Липськ. І поскільки йде про суто наукову німецьку українку, то її слід шукати сьогодні насамперед в згаданих містах.

Наприкінці 1937. року з'явилася друком ("на правах рукопису") в Кенігсберзі цікава публікація (на 62 стор.) про "Деякі головні проблеми німецького сходознавства" (Айніге Гауптпроблеме Дойтшер Оствісеншафт). Цю брошуру впорядкував з рамени "Інституту для східно-європейського господарства при Університеті в Кенігсберзі" доцент д-р Петер-Гайнц С е р а ф і м. Складається вона з витягів з семи головних рефератів, які були виголошені між 18 - 24. X. 1937. на третій сходознавчій нараді ("Осттрефен Дойтшер Доцентен") в околиці східно-пруського Ортельсбургу (Яблонкен). На тому зїзді німецьких професорів, що працюють над проблемами Східної Європи, промовляв про "Східно-європейські народи у відзеркаленню їх літератури" професор кенігсберзького університету д-р Карл Г. М а е р, відомий і поза Німеччиною знавець славянських літератур. Читаючи скорочений зміст тієї доповіді проф. Маєра, шкодуємо дуже, що досі ще не з'явилася друком ц і л а його доповідь, яка первісно була виголошена на університеті в Кенігсберзі. Бо проф. Маєр не тільки авторитетний вчений, але й той науковий письменник, якого праці ціхуються крім подивугідної логічності думок також небуденною легкістю стиля.

Зупиняючися над літературами східно-європейських народів від 19-ого століття аж до світової війни, присвятив проф. Маєр чільну увагу власне літературі українській. Лише три літератури на Сході Європи досягнули європейського рівня: російська, українська і польська. Всі вони мають спільну долю. Вони перебували під тисненням царської, себто орієнтальної влади. Рівночасно були вони - за терору - єдиними "вентильями" національного хотіння й почування. Тому культурно-історичне значіння української, російської та польської літератур має зовсім інший характер, як серед інших європейських народів.

Українці виступили з власними творами - щодо красного письменства - найраніше з усіх славянських народів, а саме вже з початком 12-ого століття. Від 10-ого століття приносилися до Київської Держави з Болгарії через Візантію не лише християнство та славянська азбука, але й переклади та легко наподоблювані писання на болгарській мові. Так став Київ в коло 1000-ого року центром духової культури, яка виростала з взаємного ділання ("тиснення") на "славянський обект", на українців, як гер-

світової літератури Слово о полку Ігоревім з 1187 р. повстали буть в Києві або біля нього. Обидва ці твори показують, що це найстарше славянське письменство походить як з духового оточення молодого християнської, византийської церкви, так і з - на германський лад складеного - київського княжого двору. По зруйнуванню Києва 1240-ого року настали розтіч і велике ослаблення культурного життя на Півдні східнього славянства. Це культурне життя було частинно витиснуто на Північ і на Північний Схід, де спадщину перебрала й понівечила - Москва. Частинно полинуло воно на Захід, де по 100 роках перебрала значну частину українського народу т. зван. Л и т о в с ь к а Д е р ж а в а. Остання опинилася від 1386. року під впливом європейської, західньо-римської, католицької культури. Від того часу приймає Україна участь у всіх духових рухах Заходу, передусім в гуманізмі, в реформації та в проти-реформації - яких напр. Московська Держава не відчула цілковито.

Україна виявляє себе знова як здатна учениця, на цей раз вже - Заходу, і створює скоро велику літературу, з високо складеним дидактичним і полемічним змістом.

Але наслідком кволости польсько-літовської держави перейшли головні терени українського народу до Московської Держави і У к р а ї н а стала знова вчителькою (Д е р м а й с т е р і н) М о с к о в щ и н и: вона передумовлює т. звану європеїзацію Росії. Більше як два століття має Росія поживу з тих започаткувань, що приходять з України, дарма, що остання сама примушена як найнижче згинатися під московським тисненням. Зпоміж українців слід назвати безперечно найбільшого філософа всіх славян: Григорія Сковороду (1722-1794), славянського Сократа, що віршем і прозою розголошував свою життєву мудрість. Впливи Сковороди на російську північ переконливо доведені щойно в останніх десятиліттях.

Наприкінці 18-ого століття дав романтизм нові літературні мови рівночасно і українцям, і росіянам... Котляревський починає в останньому десятилітті 18-ого століття безтурботно писати й друкувати чистою народньою мовою своєї нації. Рівночасно найкращі українські голови позискують наслідком пізнавання праць Гердера й Фіхте свідомість того, що у к р а ї н с ь к и й народ не є т о т о ж н и й з р о с і ї с ь к и м народом, що більше: - що тим народом він поневолений, пограбований щодо свободи, але при тому всьому він перевищував і все ще перевищує своїми духовними досягненнями народ російський; що московська царська держава завдячує цілу свою духову культуру виключно пробудженому українському народові....

Дякуючи політичній силі царської держави, що ділала не тільки в Росії, але й поза нею, - могли бути повищі висновки затемнювані, придушувані та викривлювані. Проте - не серед самих українців! Ці висновки знаходять собі вираз передусім у тих письменників і поетів, якими була наділена Україна в 18. і 19. століттях. Майже всією українською поезією 19-ого століття переходить спільна н е н а в и с т ь п р о т и р о с і ї с т в а, яке так безмежно багачко завдячує українському народові і яке відплатило за добро - невдячністю, злобою й підлістю.

І далі проходить українським письменством стискаюча журба про збереження українського народу й національної свідомості... Найміцніше знаходить собі вираз український месіанізм (бути, мовляв, культурним посередником між культурними огнищами і Сходом) в поетичній творчості Тараса Ш е в ч е н к а... Головна заслуга Шевченка в тім, що український народ почуває сьогодні себе як замкнену єдність і є піднесений - понад розшир-тування його різними кордонами і партійними розтічами - до вищої єдності. Стільки приблизно проф. Маєр, якого основні думки навели ми в

з історично близького для українців Кенігсбергу на українознавчі проблеми, виходить не лише від самого проф. Маєра. Університет Альбертуса в Кенігсберзі має в своєму складі м.ин. таких знавців української минувшини, як напр. проф. перед-історії і сучасний декан філософського факультету д-р Б о л ь к о б а р о н ф о н Р і х т г о ф е н. Донедавна викладав на тому ж університеті і відомий професор історії східньо-європейських церков д-р Г а н с К о х, що сьогодні є директором Східньо-Європейського Інституту в Бреславі. Один із найближчих співробітників проф. Коха є бреславський д-р Г е о р г Ш т а д т м і л л е р, доцент історії Візантії та Південно-східньої Європи. Останній присвячує м.ин. певну увагу й дослідям над геленістичною (старогрецькою) культурою в Україні.

Вертаючи до Кенігсбергу, мусимо згадати про вартісне видання тамошнім "Інститутом для Східноєвропейського Господарства" статистичного атласу "Полен унд зайне Віртшафт". Впорядчиком атласу є доц. П.Г. С е р а ф і м, керівник польського відділу при згаданому Інституті. Крім тексту (56 стор. і 4 хронологічні таблиці) має атлас 350 окремих мапок і графіконів на 115 мапових картках. Графічно-мапова частина атласу виконана Гергардом Фішером, що є техн. асистентом при тому ж Інституті. Про українців у Польщі є в атласі немало згадок, зокрема в розділі на ст. 19-20. Українцям присвячений також графікон ч. 34.6 в атласі мова м.ин. і про "тутешніх" (за висловом польської статистики) на українських, згл. білоруських землях, і про українську кооперацію та пресу (117 газет і журналів), і про українське шкільництво (457 народніх шкіл з 57.900 учнями), і про справи релігійно-церковні та ин. Деякі факти не відповідають дійсності (як напр. твердження, що й на Волині "переважає греко-уніятське визнання"), проте вартість цілості атласу справді велика. Українці - за атласом (на стор. 19) - складаються переважно з селянських елементів, проте посідають історичну традицію, власну й розсяглу літературу та що рішально падає на вагу - рухливу, національно-свідому й тактично розумну провідну верству. Скількість українців у Польщі подає атлас для 1921 р. - 4.494.000 і для р. 1931-ого - 5.232.000. Дивно вражає лише згадка (на стор. 113) про "рутенський" театр (українців) у 1936. році...

Цікаво згадати, що організаційна діяльність дуже рухливого і в Європі широко відомого видавництва "Східня Європа" (Ост-Европа Ферляг) зосереджена власне між Берліном і Кенігсбергом. Це видавництво має кілька періодичних публікацій і цілий ряд книжкових серій. Про деякі з них слід тут згадати. Місячник "Остевропа" поміщує звичайно чимало згадок про українські справи в рамках тих держав, серед яких український народ розшматований. В 4-ому числі 13-ого річника (за січень 1938. р.) цього журналу поміщений на трьох сторінках окремий огляд під заголовком "Польша та Українці" та дуже прихильно обговорений (стр. 296-297) "Атлас України" доц. В. Кубійовича. В тому самому видавництві "Східня Європа" з'являється видаваний проф. Гансом Кохом кварталник "К и р і о с" (старогрецьке означення "церкви"). Цей кварталник (в 1938 році розпочався його 3-ій річник) присвячений церковній і духовій історії Східньої Європи. Він вже частіше поміщував праці українських та інших авторів на українські теми. В останньому (4-ому) числі з 1937. р. надруковано м.ин. докінчення вартісної розвідки д-ра Д о м е т а О л я н ч и н а про русько-українських студентів, які студіювали в Європі та в Петербурзі в 16-18 століттях ("З культурного й духового життя України").

На початку 1938. р. з'явився у видавництві "Східня Європа" обемистий (VIII і 322 стор.) збірник про злидні й жахіття науки в СРСР і т. зв. большевицької "культури" (Большевістичне Вісеншафт унд "Культурполітік"). В рамках праць Кенігсберзького Університету впорядкував і видав

вих авторів є взагалі першою публікацією того роду і оснований на строго перевірених і точних джерелах. Позбавлений якогобудь пропагандивно-політичного забарвлення ділає цей річево складений збірник на читача як нерекондлива й авторитетна осторога для культурної Європи перед хаосом і заником, що йдуть вкупі з большевизмом. Збірник містить і дві праці українських авторів. Д-р М и х а й л о А н т о н о в и ч розповідає (ст. 45-48) про "Долю українських учених в Советській Україні". Проф. д-р Іван М і р ч у к розбирає (на стор. 49-76) "Основні проблеми советської педагогіки" і звертає особливу увагу на відносини в підсоветській Україні. Численні згадки про підсоветсько-українські справи знаходяться також в розвідці про "Історичну науку в Советському Союзі" (стор. 163-218), яку написав директор Історичного Семінара при Німецькому Університеті в Празі - проф. д-р Йозеф П ф і т ц н е р.

Вже згадуваний нами "Інститут для Східньо-європейського Господарства" при Університеті в Кенігсберзі видає м. ин. окремий місячник під назвою "Остевропейше Лягеберіхте". Деякі числа цього місячника складаються з суцільного огляду певної галузі з господарського, політичного і культурного життя Східньої Європи. Минулорічне грудневе число принесло напр. огляд: "Преса в Східній Європі та її значіння" (стор. 3-27). Коли справи т. зв. "преси національностей" в ССРСР (я в тім і преси підсоветсько-української) відбули автори огляду лише кількома рядками, то над українською пресою в Польщі зупинилися вони дещо більше. Крім трьох львівських українських щоденників згадані там назви (з коротенькою характеристикою) кількох інших українських часописів. Німецького спостерігача вражає незначна скількість українських щоденників у Польщі і ця обставина в огляді особливо підкреслена. Німецький автор зупинився також і над тим, що з 90 українських журналів у Польщі присвячені соціально-політичним питанням аж 30.

Ми не размо тут змоги зупинитися над тією частиною найновішої німецької україніки, яка має вузько-фаховий характер. Проте одну річ такого характеру слід тут згадати. Мова йде про статтю: дипл. інж. Н. Е р о ф ф е - е ф - "Добування й вихиснування манганової руди в Советському Союзі", надруковану (стор. 6-8) в січневому числі з 1938 р. берлінського місячника "Ді Оствіртшафт". Цей журнал є органом "Російського Виділу Німецького Господарства" і присвячений плеканню господарських взаємин Німеччини з ССРСР, Польщею, Фінляндією, Естонією, Латвією і Литвою. Видає його ем. майор Фрітц Тшунке. Як відомо, найбільші в світі поклади манганової руди знаходяться в Україні, головно коло Нікополя. Автор статті в "Ді Оствіртшафт" зупинився м. ин. над станом добування і якісним означенням української манганової руди, що призначена Москвою виключно для експорту за кордон.

Над проблемами т. зв. національної політики в ССРСР зупиняються німецькі автори звичайно нерідко. В січні місяці біжучого року зявилися на цю тему дві важливі журнальні статті. Відомий широкому загалові українців Аксель Ш м і д т, що є м. ин. начальним редактором берлінського двотижневика "Допомога" (Ді Гільфе), надрукував у 1-ому цього річного числі свого органу статтю про не-російські народи в ССРСР (Ді Фремдфелкер-Фраге ін дер Советуніон). Автором другої статті на подібну тему (Дер Большевізмус унд ді Национен ін дер УдССРСР) є д-р ф о н М е н д е, професор і директор Російського Інституту при Високій Школі Закордонних Студій в Берліні. Остання стаття появилася в журналі "Контра-Комінтерн", що є "бойовим органом світового протибольшевицького руху" і видається в звязку з Міжнароднім Бюром для підготовки Першого Антикомуністичного Конгресу.

З особливою приємністю належить тут далі згадати про фольклорні дослідження д-ра Ернста Баргеля над карпатсько-українськими

з'являються час-від-часу в різних (і здебільшого ілюстрованих!) німецьких журналах і майже завжди в супроводі прекрасних репродукцій з дуже вдалих світлин. Такого характеру є й стаття Баргеля (з світлинами Цаймера) про "Різдво в Карпатах", що надрукована в 52-ому числі (1937) берлінського ілюстрованого тижневика "Розгляд" ("Дер Рундблік"). А в січневому числі берлінського місячника "Атлантис" з'явилася особливо цікава стаття Баргеля про "Стару Європу в Карпатській Україні", - таксамо з мистецькими світлинами (19) Цаймера.

Коли ми тут згадуємо про карпатських українців, то годі промовчати одну цікаву статтю про Закарпаття в щоденній пресі: "Б е р л і н е р Б е р з е н Ц а й т у н г" (з 11 січня) надрукувала допис свого празького кореспондента під заголовком "Чи русини пробудяться?" Є це властиво принагідно-побіжний огляд чеської політики на Закарпаття. Читаємо там м. ин. таке. Празький уряд влаштував серед українців голосування, якого в середній Європі годі зустрінути. Батьки школярів мали висловитися про те, якою мовою треба вчити в "русинських" школах: українською чи російською. Цей засіб дивовижний і тому, що його вжито серед членів того самого народу, якого скількість складає дві третини людності тієї країни. Одночасно наспіли з Закарпаття вістки про арешти бучім-то великоукраїнських агентів, що співпрацювали з великоукраїнською централек пропаганди у Львові... Ця боротьба за мову навчання кидає цікаве світло на прагнення чехів одірвати галузку українців, що живуть на Закарпатті, від матірнього народу і його поросійшити. Бож це не випадок, що чехи назвали ту країну не "Карпато-Рутенієн", лише - "Карпато-Руслянд". Чейже для празького уряду багато доцільніше, щоби українці набралися російської національної свідомости, аніж би мали духово й культурно злитися з українством поза межами держави... Думка чехів, аби російщенням Закарпаття забезпечити собі підставу для коридору до Московщини, має вже більше ніж 80 років. Уже в 1854-1867 роках яких 80 панславістично настроєних чеських загорільців намагалися прищепити на Закарпатті свої русофільські ідеї, аби таким чином протиділати мадяризації "русинів". У закарпатських архівах ще досі знаходяться катастральні мапи на російській мові, які були накреслені в згаданих часах - чехами. Австрійсько-угорський договір в 1867 р. припинив ці зазіхання. Проте мадяри не могли не допустити до того, аби вищі шари "русинів" не приєднувалися до панславістичного руху та щоби російська мова не стала мовою освіченої верстви на Закарпатті, хоч "нарід" при тім жив собі й далі без участі в тій акції. По 1918 році чехи навязали до тієї традиції.

Німецький автор розповідає своїм читачам і про те, як намагалися чехи розділити закарпатських українців на пересварені й ворогуючі поміж собою галузки. Чехи записували українців як "карпаторосів", "русинів", "руснаків" і навіть "білорусинів". Так втручалися й втручаються чехи до всіх ділянок закарпатського життя: і до партійної політики, і до справ релігійних, і до шкільництва. І німецький автор признає, що "серед таких обставин зрозуміла вимога національно-свідомих українців, аби чехи здійснили заповіджену в конституції автономію".

Особливе місце в найновішій німецькій українці займає твір українського священика Олексі П е л и п е н к а "Україна плаче" (Ді Україне вайнт"). Це повість з недавньої минувшини, з доби масових повстань українців проти московських большевиків. Книжка з'явилася в 1937 р. у видавництва "Ферляганшталт Формальс Г. Й. Манц, А. Г." в Мінхені. Вона має 284 сторінки і коштує без оправи 3 н. марки. Герої повісти - священик Никандер і селянський повстанець Комар. Обидва - палкі патріоти. Постать о. Никандера в творі наймаркантніша. Обидва герої повісти гинуть за Україну. Книжка читається легко, але ще легше вона - забувається. Перед далеким від українського світа читачем-чужинцем повість о. Пелипенка національного духа ре-

головок, який навіть не відповідає змістові книжки. Не відповідає цей заголовок і дійсності, бо ж революційна Україна під московським большевизмом кривавилася й кривавиться, проте не плакала і не плаче. Малюнок на окладині вражає своєю невибагливою побутовщиною. Ще гірше вражають на титульному портреті автора російські ордени. Але за такі річі не падає вина на видавництво, яке безперечно мусіло мати найкращий замір.

Як відмінну в багатьох відношеннях книжку, що торкається найновішої україніки, згадаємо тут твір Теодора Крегера: "Брест-Літ о в с к. Бегінн унд Фольген дес большевістішен Вельтбетругес". Вийшла ця книжка в минулому році в Берліні у видавництві Ульштайна (тепер "Дойтшер Ферляг"). Вона має 323 сторінки тексту і 29 ілюстрацій. Коштує без оправи 3 н. марки. З хистом і знанням справи написана і бездоганно видана ця книжка, в якій є чимало згадок про Україну, одну з учасниць Берестейського Миру. Т. Крегер є тої думки, що в 1918. році могла була Німеччина викликати и н ш и й напямом політичного розвитку повоєнної Європи. Наколиб німецьке військо не припинило було тоді дальшого походу на схід, то разом з національними силами Росії було б зробило кінець (як у Фінляндії) большевизму...

В місті Пляуен у Фогтлянді існує дуже діяльне видавництво Гінтера Вольфа, в якого комісії виходить м. ин. журнал німецького "Історичного Товариства для Познанщини" - "Дойтше Монатсгефте ін Полен". Грудневий зошит цього журналу з 1937. р. помістив статтю проф. Дмитра Дорошенка про "Ролю України в історії Східної Європи" (стор. 245-253). В останній добі видає видавництво Г. Вольфа низку книжок про німців у Польщі, зокремаж - на Волині, в Галичині і т. д. Наприкінці 1937. р. з'явилася в згаданому видавництві книжка Альфреда Крігера: "Волинські втікачі" (Фліхтлінге фон Волинієн). Книжка має 243 сторінки (і схематичну мапку) та коштує без оправи 2 н. м. і 80 фен. Її автор живе у волинському Рожищі і особисто перебув та вистрадав примусове переселення німецьких кольтоністів з Волині до центральної Росії і Сибіру в 1915-1918. роках. Книжка написана в простій формі, але читається з значною цікавістю. Альберт Крігер має справедливу нехіть до Росії, яка після вибуху світової війни почала переслідувати й переселювати німецьких кольтоністів. Але дещо з тієї нехіті перекладає він чомусь на г а л и ц ь к и х у к р а ї н ц і в, які для необзнайомленого з Україною німця були, мовляв, заслуженими... російськими патріотами і мали займати покинені волинсько-німецькими кольтоністами господарські маєтки. Слід побажати, щоби німецький автор, який не має на Волині далеко до українців, хоч трохи поцікавчвся дійсним положенням галицьких українців під воєнною окупацією Росії і пізнав, що українців з Галичини переслідувала назагал та сама Росія ще більше, ніж німців з Волині...

Закінчуючи наш огляд найновішої німецької україніки, не можемо поминути мовчанкою прецікаві статті про політичні проблеми України в пресі щоденній. "Франкфуртер Фольксблят" (партійний орган для Гесен-Насав) надрукував 12. грудня м. р. величезну статтю (Густава Штебе) під заголовком "Соборна Україна". В статті згадано дуже тепло м. ин. Український Науковий Інститут в Берліні.

З цілої щоденної німецької преси писав про Україну в останній добі найглибше, найприхильніше і з найбільшим знанням справи власне офіційоз партії "Фелькішер Беобахтер", якого видавцем і надалі залишається д-р Альфред Розенберг, але начальним редактором став од початку 1938. р. д-р В. В а й с. 22. січня з'явилася в "Ф. Б." невідписана стаття під заголовком "Українська річниця", що присвячена 20-річчю проголошення незалежності Української Держави. В статті не бракує м. ин. згадки, що за останній

НОВІ КНИЖКИ.

(ВУНІ) Ернст ЕРТЛЬ, Веркмайстер ім "Парадіз" (4 роки на фабриці тракторів у Харкові). Берлін-Ляйпціг-1937. Нібелунгенферляг. 301 стор. Опрацював Петро Ніколаєф.

Переживання австрійського фабричного майстра в большевицькій раю дуже добре характеризують безнадійну нужду тамошнього життя, виповненого безнастанними змаганнями за найконечніші потреби. Автор здержується від усяких загальніших описів і спостережень, свідомо обмежувчись на вузьке коло сірого будня в фабриці, і то лише в німецьких робітників-спеців, у порівнанні з місцевими ще дуже привілейованих. Про українське життя нічого не довідуємось: як би не кілька згадок про степ, читач міг би уявляти собі ту фабрику хоч би в сибірській тайзі. (Заграничні робітники не цікавляться місцевим населенням, яке для них є тільки явищем біди й культурної відсталости. Зрештою байдужа їм власне також большевицька ідеологія. Вони ж матеріялісти і в робітничім раю мають право на трохи кращий добробут. Розчарування з радянської дійсности тим більше.) Книга має бути пересторогою для збаламучених пропагандою заграничних робітників. Змальована в ній (дуже реалістично і з хистом, хоч і простими словами) картина справді може розвіяти всякі ілюзії.

П. НІКОЛАЄФ, Бауерн унтер Гаммер унд Зіхель. Бауер, Партизан, Фербантер, Фліхтлінг. Берлін-Ляйпціг 1936. Нібелунгенферляг. 411 стор.

Для західньо-європейського читача такі книжки корисні: давнішу масову літературу, яка постійно товкла про досягнення й поступ в СРСР з тимчасовими тільки жертвами й недостатками, треба витиснути теж масовою літературою, з якої сформується врешті картина про справжні відносини на Радянщині. Для цього мало видати кілька мистецьких архитворів. Отже оповідання про недолю селян у звязку з насильним переведенням колективізації, про партизанські бої та про заслання до карних таборів праці на далеку північ виконує ретельно своє завдання. Український читач, який справді читає дотичну українську літературу, не знайде тут нічого нового. Не знайде теж нічого українського, хоч дія починається в південно-українським селі з українськими, по часті, призвищами селян. Партизанщина, правда, скоріше українського духа, бо в корінній Росії була рідким явищем; але ж автор поміщає ті бої до каспійських степів і кавказьких гір, де також інші народи до партизанки нахильніші. Автор сам з росіян і все в нього російське. Пасивна й квола селянська маса з усіма виявами містичного захоплення слухає оповідань юродивого про царство сірого звіра в святій Росії: сам св. Юрій втомлений боротьбою і знеохочений ледве визволяє коня з обіймів паскуди і відпливає в далекий простір. Ця гарна картина характеризує добре мабуть, "руссаго мужика", але не українського степовика. Р.Д.

ДОТШЕ ПОСТ АУС ДЕМ ОСТЕН. Місячник, видає з доручення "Союза німців з Росії" др. П. Гейгер, редагує К. фон Кігельген у Берліні.

Уже 10-ий рік виходить у Берліні інтересний журнал "Німецька Поща із Сходу", в якому міститься чимало цінного матеріялу про Україну та про українські справи. Зокрема слід звернути увагу на статті пп. Гейгера, Ляйбрандта і Кігельгена та на низку дрібних заміток про сучасне положення на совітській Україні.

У СПРАВІ УКРАЇНСЬКО-НІМЕЦЬКОГО ТА НІМЕЦЬКО-УКРАЇНСЬКОГО СЛОВНИКА.

К о м у н і к а т - п о к л и к д о у к р а ї н с ь к о г о
г р о м а д я н с т в а .

Ч. I.

При Українському Науковому Інституті в Берліні створено окрему Комісію для складення українсько-німецького й німецько-українського словника. Потребу такого словника, що відповідав би сьогочасному розвитку української літературної мови вже здавна відчували дошкульно українські й німецькі наукові, журналістичні і т.п. круги, бо досьогочасні словники (Кміцикевича, Поповича) неповні й не можуть уже заспокоїти усіх вимог, що їх кладе перед читацькою громадою сучасне життя.

Праця Комісії важка. Це головню тому, що досі немає доброго й повного словника української літературної мови, що на ньому можна б опертися при складанні українсько-німецького словника. Тому Комісія мусить передусім зібрати й устійнити основну кількість слів, що їх найчастіш можна сьгодні зустрінути в нашій літературній чи розговірній мові й щойно тоді зможе приступити до складання згаданого словника. При збиранні українського матеріялу-основи словника задумує Комісія використати як найбільше число друкваних джерел і рукописних збірок.

Комісія вірить, що між українським громадянством в Краї й на еміграції є одиниці, які цікавляться лексикографічною (словницькою) роботою й мають уже деякі призбирані в цьому напрямку матеріяли. Комісія прохав цих громадян зголошуватися до співпраці в словнику й надсилати їй готові матеріяли до використання, чи подавати їй до відома кількість і якість свого матеріялу й умовини співпраці. Зокрема цінні для Комісії фахові термінологічні збірки (напр. технічна термінологія, спортова, комерційна, моряцька й т.п.), що їх можна б у словнику використати в цілости або частинно.

Матеріяли можуть бути або українсько-німецькі, або німецько-українські, а дальше тільки українські, а то й взагалі українсько-иншомовні (напр. українсько-російські, українсько-англійські, українсько-французькі тощо); найважлива річ, щоб був у матеріялі у к р а ї н с ь к и й словниковий текст.

Визначуємо, що зголошені матеріяли й співпраця поодиноких авторів будуть у словнику виразно відзначені.

Адреса Комісії: Ukrainisches Wissenschaftliches Institut - Wörterbuch.

Berlin C2, Breitestr. 36.

За Комісію для складення українсько-німецького й німецько-українського словника

Проф. др. Зенон Кузеля
(в.р.)

Др. Ярослав Рудницький
(в.р.)

ВІСТИ З БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНСЬКОГО НАУКОВОГО ІНСТИТУТУ В БЕРЛІНІ.

(ВУНІ) Центральна Бібліотека Українознавства в Німеччині при Українському Науковому Інституті в Берліні розпочала в 1938-ому році д в а н а д ц я т и й рік своєї діяльності. В її книжкових і журнальних збірках знаходиться сьогодні понад 30.000 томів, з яких найбільша частина відноситься до всіх основних ділянок українознавства. Нема майже ніодної науково-українознавчої галузі, яка б не була заступлена в Бібліотеці. Крім відділу стародруків і збірок видань Всеукраїнської Академії Наук, Наукового Товариства імени Шевченка у Львові, — складають найбільшу цінність Бібліотеки: депозит покійного академіка Володимира Гнатюка (понад 7.000 томів) та відділ підсовітсько-української літератури. Щодо цієї останньої, то деякі підсовітсько-українознавчі галузі (особливо красне письменство) заступлені в Бібліотеці майже всіма головними творами приблизно до 1931-1932-років, себто до доби масового розгромлення національно-культурного життя в УССР. Бібліотека посідає також сотки підсовітсько-українських видань і з пізніших років, зокрема деякі публікації з 1936-1937-років. Серед фахово-наукових книжок найповніше заступлені в Бібліотеці відділи етнографії, історії, письменства, економіки та ин. Чимало з таких видань належить до дуже пошукуваних фахівцями рідких книжок. Цінність деяких відділів нашої Бібліотеки збільшилася значно наслідком скомплетування майже всієї існуючої літератури про певну галузь чи проблему. В першу чергу це торкається етнографічно-книжкових збірок в депозиті В. Гнатюка.

Коли ми з втіхою спостерігаємо, що власне в останніх місяцях ріст книжкових збірок Бібліотеки поступає щораз більше не тільки кількісно, але також і якісно, — то слід при цьому не забувати, що це постійне і збільшене в останній добі збагачування своїх збірок завдячує наша берлінська Бібліотека в першу чергу далеко йдучій жертвенности розкиданих по цілому світі українських видавництв, редакцій, наукових, культурних та інших установ і поодиноких громадян. Найбільше всього українських видань одержує Бібліотека від видавництв у Львові. Майже кожне поважніше національно-українське видавництво спішить звичайно надіслати до нашої Бібліотеки своє чергове видання. Ця обставина може також свідчити про високу національно-культурну свідомість українського видавничого руху. З Галичини, Волині та Закарпаття одержує Бібліотека більшість найновіших видань. Так само приходять до Бібліотеки і абсолютна більшість українсько-еміграційних видань. Окреме признание належить тут Українським Високим Школам, Науковим Інститутам і Науковим Товариствам на чужині. Заступлені в нашому Інституті майже всі сучасні національно-українські журнали, бюлетені, періодичні комунікати та газети з цілого світа. В своїх збірках періодичних видань має наша Бібліотека в Берліні чимало рідких видань з середини минулого століття та з 1917-1920-років.

Українські відвідувачі німецької столиці не поминають здебільшого нагоди оглянути нашу Бібліотеку, читальню часописів і Архів Української Преси. Так робить і чимало тих чужинців-українців, які опинившись в Берліні, використовують таку нагоду також для познайомлення з найновішою українознавчою літературою. За останні три місяці 1937-року відвідувало Бібліотеку в середньому за один місяць 45 різних осіб при загальній пересічній скількості 150 окремих відвідин місячно. Від початку 1938-року рух в Бібліотеці значно збільшився.

